

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2023.27.19>
УДК 7.74;761.1

СЕМАНТИКА МЕТЕЛИКА В ДРУКОВАНІЙ ГРАФІЦІ АРКАДІЯ ТА ГЕННАДІЯ ПУГАЧЕВСЬКИХ

Романенкова Юлія Вікторівна¹, Єфімов Юрій Володимирович²,
Синявська Наталія Віталіївна³

¹Доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри дизайну
Київського університету імені Бориса Грінченка, Київ, Україна,
e-mail: 20romanenkova20@gmail.com, orcid: 0000-0001-6741-7829

²Старший викладач кафедри дизайну
Київського університету імені Бориса Грінченка, Київ, Україна,
e-mail: y.yefimov@kubg.edu.ua, orcid: 0009-0007-9505-6638

³Старший викладач кафедри дизайну
Київського університету імені Бориса Грінченка, Київ, Україна,
e-mail: n.syniavska@kubg.edu.ua, orcid: 0009-0007-2214-3562

Анотація. Статтю присвячено творчості представників київської школи друкованої графіки Аркадія та Геннадія Пугачевських, що відомі як своєю графікою у техніці гравюри на пластику, так і книжковим знаком, і кольоровим, і чорно-білим.

Мета наукової розробки – актуалізувати малодосліджену та недостатньо популяризовану творчість київських майстрів високого друку. Ця мета може бути досягнута передусім завдяки аналізу символізму їх гравюри на прикладі семантики образу метелика, який є одним з найуживаніших символів графічного доробку художників.

Методологія. Аналіз матеріалу виконаний завдяки залученню інструментарію комплексного, компаративного, хронологічного, іконографічного методів, що дозволили всебічно розглянути творчість представників двох генерацій, порівняти особливості їх художньої мови, принципи образотворення, виокремити комплекс стилістичних рис кожного. Це дозволило проаналізувати значення символізму графіки А. та Г. Пугачевських на прикладі семантики метелика в їх творчості.

Результати. Творчість Аркадія та Геннадія Пугачевських, представників київської школи високого друку, є плідним матеріалом для створення уяви про принципи образотворення сучасних графіків, аналізу їх тяжіння до символізму художньої мови. Зроблено компаративний аналіз комплексу стилістичних рис індивідуальних творчих манер представників різних генерацій на прикладі ксилографії А. та Г. Пугачевських. Основним матеріалом для мистецтвознавчого аналізу виступає корпус гравюр на пластику, композиції яких містять образ метелика як одного з найбільш уживаних символів графіки цих двох київських митців. Позиціоновано метелика як символ, семантика якого розглянута, індикатор технологічної вправності авторів, вдалий інструмент можливості демонстрації професійного рівня майстра друкованої графіки, який знається на багатоколірній ксилографії.

Наукова новизна. Стаття є однією з нечисленних розвідок, які присвячені творчості київських майстрів високого друку, які знаються передусім на багатоколірній гравюрі на пластику. Семантика метелика в корпусі їх гравюр як окрема царина мистецтвознавчого аналізу стала об'єктом наукового інтересу вперше.

Практична значущість розвідки. Проаналізовано багатоколірні гравюри, надруковані з п'яти та більше дошок, акцентовано складність процесу друку естампу при суміщенні кольорів, низка з них аналізовані вперше, що може слугувати підґрунтям і для подальших наукових, і для навчально-методичних розвідок, присвячених технологічному аспекту друкованої графіки.

Ключові слова: друкована графіка, гравюра, ксилографія, високий друк, метелик, Аркадія та Геннадій Пугачевські, київська школа, екслібрис, книжковий знак, графіка малих форм, контраст, символ, палітра.

ВСТУП

Однією з найперспективніших галузей для мистецтвознавчого аналізу є друкована графіка сучасної України. Стрімкий розвиток ІТ-технологій, популяризація цифрового мистецтва, комп'ютерної графіки провокує занепокоєння, що незабаром класичні традиційні техніки друкованої графіки залишаться лише частиною історії графічного мистецтва. Адже все менше митців здатні володіти ними. Особливо небезпечним цей процес став під час пандемії та з війною, коли опанування знаннями відбувається переважно в дистанційному форматі, і молоді художники позбавлені можливості набувати практичні навички у техніках високого, глибокого друку, обмежуючись теорією замість екзерсисів у майстернях. Досвідчені митці також часто вимушено зміщують акценти в бік інших технік, бо навіть виставки відбуваються переважно віртуальні, і глядач не має можливості відчути насолоду від фактури паперу, краси штриха чи гри тіней у конгреві, розглядаючи естамп. Тому збереження традиційних технік високого, глибокого та плоского друку, які стоять перед небезпекою перетворитися на своєрідну «Червону книгу» графіки, можна позиціонувати як одне з домінуючих завдань сьогоденного мистецького фронту.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Серед майстрів сучасної київської школи друкованої графіки не так багато тих, кого можна назвати справжнім професіоналом своєї справи, носієм традицій, при цьому активним учасником сучасних трансформаційних художніх процесів. До такої когорти митців належать Аркадій та Геннадій Пугачевські, батько та син, творчість яких уособлює собою дуже цікаве втілення характерних стилістичних ознак графіків двох різних генерацій, спостерігаючи за трансформацією їх індивідуальних творчих манер, можна

скласти уяву про еволюційні процес друкованої графіки в цілому, передусім – у галузі графіки малих форм, високого друку. Творчість батька та сина висвітлюється доволі рідко, є лише кілька авторів, які роблять свій внесок в актуалізацію їх творчого доробку у полі вітчизняного мистецтвознавства, вводять у науковий обіг раніше не висвітлені твори, привертають увагу наукової спільноти до творчості художників, які регулярно представляли українську графіку за межами країни на знаних мистецьких конкурсах впродовж чверті століття. Найчастіше згадки про феномен Пугачевських можна знайти в роботах загального характеру, присвячених графіці України: це розвідки Ю. Каменецької [1; 2], В. Михальчука [4], П. Нестеренка [5-9], Ю. Романенкової [13; 18; 19], Т. Сафонові [15; 16], В. Тупіка [17]. Безпосередньо різним аспектам творчості обох художників присвячені дослідження Ю. Романенкової [11; 12; 14]. Окремим блоком можна виділити науково-популярні публікації, призначені передусім для поціновувачів графіки та колекціонерів (видання С. Бродовича, енциклопедії видання португальського збирача екслібриса А. М. да Мота Міранда, розвідки бельгійця Л. ван ден Бріля). Вони не є частиною наукового корпусу досліджень, але спрямовані на популяризацію творчості українських митців у світовому художньому полі, сприяють становленню майстрів як його рівноправного, самодостатнього та затребуваного, конкурентноспроможного сегменту. Але серед усіх цих робіт і нині спостерігається брак розвідок, у яких би не лише акцентувалися роль майстрів у популяризації української графіки, але й характеризувалася б стилістика їх робіт, і водночас приділялася б увага технологічному аспекту творчості.

Тому **МЕТА** даної розвідки – актуалізувати творчість А. та Г. Пугачевських на матеріалі корпусу їх гравюр на пластику, в

композиціях яких використано мотив метелика, що позиціонується і як один із найпопулярніших символів, полізначних за своєю семантикою, і як індикатор рівня технологічної спроможності, професіоналізму художників.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Аркадій (1937–2021 рр.) та Геннадій (1966 р.н.) Пугачевські належать до кола митців, із яких по праву можна починати історію відродження вітчизняної друкованої графіки. Батько й син, представники двох різних генерацій українських митців, які добре відомі за межами Батьківщини завдяки еремогам у численних конкурсах, участі у виставках [4; 12], демонструють категорично різні стилістичні ознаки, що й пояснюється передусім різницею у методах професійного становлення та формування манери. Обидва майстри віддають перевагу гравюрі на пластику, практикуючи численні різновиди графіки малих форм, екслібрис.

Аркадій Пугачевський є апологетом класичної ксилографії, його творчий шлях є симбіозом традицій та новацій: він експериментував у створенні листівок, займався книжковим дизайном, створював як окремі графічні аркуші, так і серії, був відомим екслібристом, а в останні роки життя пробував свої сили ще й у скульптурі, хоча, як і у графіці, віддавав перевагу малим формам – дрібній пластиці, працюючи в бронзі. Отримавши освіту у львівському осередку (Українська Академія друкарства), він усе життя пропрацював у Києві, хоча знаним у своєму мистецькому колі, на жаль, так і не став – навіть єдину на сьогодні посмертну виставку його творів організували та провели у Китаї, а не в Україні. Початок його роботи в галузі друкованої графіки припадає ще на 1970-і рр., і еволюція стилю, індивідуальної манери прослідковується уже характерно: від доволі суворої, традиційно схильної до натуралістичності манери 1970-х–80х рр., через появу значно більш стилізованих композицій у 1990-і-на поч. 2000-х рр., до стилізованих, інколи й абстрактних композицій останніх років. При цьому, реалістичні аркуші теж не зникають із його арсеналу, бо виучка, підґрунтя формування манери в середині минулого сторіччя давалися взнаки впродовж усього життя, стилістика, притаманна 1970-м рр., дещо архаїзована та формалістична, характерна для книжкової графіки радянського періоду, що була характерна водночас деякою скутістю (під час ро-

боти на книжковій фабриці «Жовтень», наприклад, художник був цілком залежний від рішення художньої ради), і високим рівнем технічного виконання, традиційним для митця вже в ті роки. Останні пару десятиліть він був вільним художником, і вже не підпорядковувався чиновникам від культури, серед яких часто не було людей мистецтва. Тому й галузь, і сюжети, манеру, стилістику він обирав сам. Хоча екслібрис, завдяки якому А. Пугачевський став відомим і визнаним у багатьох країнах світу з межі 1990-х та 2000-х рр., теж є замовним мистецтвом, але навіть у ньому художник диктував своє концептуальне рішення, і замовник міг лише висловити йому узагальнене побажання щодо обрання тематики.

Еволюції зазнала і палітра митця від початку його роботи в друкованій графіці. Почавши з чорно-білої гравюри, він із роками вдосконалював своє вміння працювати з кольором настільки динамічно, що технологічна вправність межувала вже майже з ювелірною скрупульозністю. Графічні аркуші, в тому числі книжкові знаки, стали багатокольірними, інколи вже традиційні 5–6 кольорів трансформуються в 10–12 дошок, із яких друкується естамп. І суміщення при друці вимагає уже ювелірної точності. Композиції графічних аркушів завжди чітко вивірені, ритм у переважній більшості є надзвичайно музичним, до речі, один із найпоширеніших мотивів графіки А. Пугачевського – саме музика. Оскільки митець віддає перевагу камерним аркушам, графіці малих форм, цілком органічним є те, що в побудові образної мови він завжди послуговується численними символами, семантика яких доволі багатозначна, хоча і не занадто складна. І одним із найулюбленіших символів у графіці як старшого, так і молодшого представників творчої династії Пугачевських, є метелик. Він виконує одразу кілька функцій, як у друкованій графіці загалом, так і в екслібрисах зокрема, передусім це символ. Найчастіше він указує на легкість, повітряну прозорість, ніжність і тендітність, які легше акцентуються завдяки прийому контрасту, який належить до найзатребуваніших художніх інструментів митця. Так, уособленням легкості та грації є метелик у кольоровій гравюрі «Ніжність» (2008 р., рис. 1), де протиставлена грозна міць образу бика та легкість тендітного метелка. До речі, цікава деталь: метелик має жовто-синє зафарбування, що робить особливо яскравим асоціативний ряд.

Рис. 1. Пугачевський А. «Ніжність».
Кольорова гравюра. 2008 р.

Символом творчого натхнення та одухотвореності метелик виступає в поєднанні з зображенням музичних інструментів. Стихію музики він уособлює у двох варіаціях одного мотиву – в аркушах «Настроювач» та «Налаштувач» (обидва – кольорова гравюра, 2005 р.). До аналогічного трактування метелика художник звертається і в екслібрисі: наприклад, у книжковому знаку «Піаніст з метеликом» образ обігрується не лише як уособлення легкої душі музики, але й втілює гру слів: на голові музиканта сидить справжній метелик, що заміняє собою краватку з аналогічною назвою (ex-libris Birgit Gobel-Stiegler, X6/4, 2019 р.).

Своєрідним мірилом масштабу знову виступає кольорова комаха в екслібрисі «Дівчина у квітці», де для демонстрації мініатюрності Дюймовочки поряд розташовано граційного метелика (ex-libris Yang Xiuli, X6/7, 2015 р.).

Символом вразливості й тендітності душі людини мистецтва виступає метелик у книжковому знаку «Екслібрисверельд» (X6/8, 2008 р.), що належить до циркового циклу майстра, в аркуші «Слони та музика» (екслібрис Маріс, X6/9, 2008 р.), де знову автор вдається до принципу контрасту, протиставляючи незграбність та тендітність, уособлену слонами та метеликами.

Цікаве трактування дане образу метелика в аркуші 2002 р. «Колекція» (рис. 2), створеному з традиційним для А. Пугачевського тонким почуттям гумору – більшість його аркушів побудована немов із ледь примруженим у легкій усмішці оком – напівнатяком, недомовленістю. Метелик уособлює граційність,

красу. Інтелігентність та аристократичність протиставлено (знову метод контрасту) приземленій примітивності, плебейству. Аркуш є надзвичайно характерним і в іншому аспекті: тут дуже яскраво втілене уособлення метелика як індикатора технологічної вправності, високої планки професіоналізму художника, бо в дуже маленьких образах подано багато кольорів, процес друку з такої кількості дошок перетворюється на справжнє випробування з суміщення кольорових плям, яке було зроблено бездоганно точно.

До такого ж принципу застосування зображення метелика вдається і Г. Пугачевський. Його графіка значно різниться стилістично з роботами його батька. Геннадій, отримавши первинну виучку в майстерні В. Зарецького, основні навички в роботі з техніками друкованої графіки переймав від батька. Секретам майстерності його навчав виключно Аркадій, який у 2001 р. був визнаний Спілкою граверів по дереву Великої Британії кращим зарубіжним художником. Майстер, що, як і його батько, є володарем багатьох нагород на конкурсах у різних країнах світу [14], членом міжнародних профільних спілок, що підтверджують його визнання у професійному середовищі світу.

Рис. 2. Пугачевський А. «Колекція».
Кольорова гравюра. 2002 р.

Безперечно, його манера в чомусь і перегукується зі стилістикою творів батька. Тим не менше, загалом художня мова Геннадія абсолютно інша. Художник, як і батько, навіть ще більшою мірою, має широкий діапазон: він займається книжковою ілюстрацією, друкованою графікою, веб-дизайном, розробкою фірмового стилю, є знаним екслібристом, останнім роками зосереджує багато уваги на акварелі. Його увага у графіці більшою мірою зосереджена на абстрактних композиціях, ранні твори були чорно-білими, але з роками митець теж перейшов переважно на поліколірну гравюру. Серед творів майстра чимало книжкових знаків, що пояснює його тяжіння

до мови символів, абстракції і стилізації. Геннадій також друкує свої роботи з багатьох дошок, демонструючи просто дива суміщення кольорових плям при друці. Серед рис, які є спільними у стилістці обох митців, не дивлячись на загальні кардинальні відмінності інструментарію їх художньої мови, тяжіння до метелика як дуже місткого та характерного символу, а також у чомусь навіть дещо зухвалого уособлення технологічної майстерності, високого професійного рівня.

Своєрідним модулем використання цього символу є екслібрис «Друк» (рис. 3) – надзвичайно характерна робота, де, власне передано особливості друку з дошки, зіставлено чорно-білу друкарську форму та майже готовий кольоровий естамп. Аркуш надрукований із десяти дошок у 1993 р., тобто створений, коли художнику не було ще й тридцяти років, а професійний рівень уже був для більшості його однолітків недосяжним. Лаконічна, але містка за смисловим наповненням композиція є книжковим знаком G.Jan Rebergen. За розміром він менший за сім сантиметрів по більшому боку (66x69 мм), тому залишається тільки дивуватися, як митцеві вдалося здійснити ювелірно точний друк. Робота не залишилася непоміченою світовою мистецькою спільнотою: в 1993 р. вона була удостоєна Спеціального призу на Міжнародному конкурсі екслібрису в Нідерландах «Друк та папір ФНО Осс», а наступного року ще один Спеціальний приз чекав на неї на «Премія Сітта ді Касале» в Італії.

Рис. 3. Пугачевський Г. Ex-libris G. Jan Rebergen. X6/10. 1993 р.

Схожий композиційний принцип та ідею автор експлуатує того ж 1993 р. в екслібрисі,

створеному для R. Jureliono, – «Пам'яті литовських пілотів С. Даріуса та С. Гіренаса». Чорні важкі хрести стали вдалим та всепрямуючим тлом для тендітного кольорового метелика, який уособив тут душі загиблих у 1933 р. льотчиків, пам'ять про них, а блакить його крил сприймається як згадка про простори неба, до якого звикли пілоти. Хрести теж втілили кілька щаблів смислового наповнення – є і символам смерті, і знаменують пам'ять, і нагадують про шану загиблим пілотам – адже їх було нагороджено органам хреста Вітиса 5 ступеня.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Апогеєм вдосконалення володіння технікою кольорової графіки малих форм обох митців цілком справедливо можна назвати їх спільну роботу – аркуш «Фортеця у Мальборку», який був створений у 1993 р. спеціально для конкурсу 1994 р. у Польщі (рис. 4). Загалом, саме період 1993 та 1994 рр. став зламним у становленні нового українського екслібриса. Бо в цей час відбувалися перші в Незалежній Україні міжнародні виставки-конкурси книжкового знаку, був заснований Український екслібрис-клуб [4]. Біля витоків цих подій стояли обидва митці – Аркадій і Геннадій Пугачевські, які були членами журі конкурсів, їх активними організаторами, завдяки яким Україну швидко почали впізнавати у художньому просторі світу. Цей екслібрис є дуже показовим прикладом того, чому українські художники стрімко та впевнено підкорювали Олімп світового мистецького поля. У гравюрі зібрані всі ті риси, про які йшлося у контексті про застосування основного інструментарію художників на прикладі використання мотиву метелика. В композиції кількарізково акцентовано принцип контрасту: чорно-білі масиви замку протиставлені багатоколірному образу метелика; кам'яна міць є антагоністом легкості метелика, статика протиставлена руху, важкість та монотонність – хиткій тендітності. І, як завжди, метелик став індикатором технологічної досконалості: екслібрис створений із 12 (!) дошок. 12 кольорів суміщено на аркуші, розміри якого становлять усього 122x82 мм. Лише у маленькому тендітному метеликові зібрано численні кольорові плями, які дуже зручно було поєднати, утворивши крильця граційної комахи з прапорів країн. При чому, складність підсилюється й тим, що метелик зображений у доволі складному ракурсі, не просто фронтально розпластаним, що доводить і гідний рівень митців як рисувальників.

Рис. 4. Пугачевський А., Пугачевський Г. «Фортеця у Мальборку». *Ex-liris (P.) van Os. X6/12. 1993 р.*

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Каменецька Ю. Відображення авторського стилю в екслібрисах українських митців на міжнародних виставках-конкурсах у Бресті. *Культура і сучасність*. 2019. № 1. С. 260–267.
- [2] Каменецька Ю. Мистецтво портрета в сучасному українському екслібрисі. *Вісник ЛАМ*. 2019. Вип. 42. С. 88–93.
- [3] Каменецька Ю. *Український екслібрис кінця 1980-х – 2010-х: традиції, трансформація, новітні здобутки*. Дис. на здобуття наук. ст. д-ра філос. Київ, 2021. 261 с.
- [4] Михальчук В. Київські виставки початку 1990-х років як початок відродження українського книжкового знаку. *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути: матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.*, Київ, 1 липня 2021 р. С. 17–23.
- [5] Нестеренко П. *Історія українського екслібриса*. Київ: Темпора, 2010. 328 с.
- [6] Нестеренко П. Український екслібрис XVI–XX століть. *Концептуальні засади розвитку та періодизація*. Матеріали до українського мистецтвознавства. 2002. Вип. 1. С. 163–169.
- [7] Нестеренко П. Образи європейської художньої літератури в дзеркалі екслібрису. *Art-платформа*. 2021. № 2(4). С. 107–130.
- [8] Нестеренко П. В. Графічні техніки в екслібрисах XX ст. *Мистецтвознавство України*. 2003. Вип. 3. С. 348–355.
- [9] Нестеренко П. Український екслібрис XXI століття. *Пам'ятки України*. 2012. № 9. С. 40–62.
- [10] Релігій багато – Бог один. Каталог Міжнародної виставки екслібриса. Київ: Видавничий Дім «Соборна Україна», 1994. 144 с.
- [11] Романенкова Ю. Італійський Пантагрюель книжкового знаку. *Мистецтвознавство України*. 2015. № 4. С. 321–325.
- [12] Романенкова Ю. Творчий доробок Аркадія Пугачевського як іміджеформуючий фактор сучасної

Звісно, така досконалість та професіоналізм змушували зарубіжних поціновувачів закарбовувати в пам'яті прізвища київських графіків. Їх роботи зберігаються у всіх крупних сучасних колекціях книжкового знаку, включаючи зібрання власника найбільшої колекції світу Маріо де Філіппіса (Італія), розміщується в каталогах конкурсів, виставок різних країн світу. Це сприяє зміцненню гарного мистецького іміджу України. Але при цьому імена А. та Г. Пугачевських до сьогодні дуже мало відомі широкому загалу у їх Батьківщині. Тому актуалізація їх творчості, як комплексний аналіз, так і студії щодо конкретних аспектів, введення в науковий обіг маловідомих або взагалі не висвітлених творів належать до перспективних задач мистецтвознавчої царини.

REFERENCE

- [1] Kamenets'ka Yu. (2019). Vidobrazhennya avtors'koho stlylu v ekslibrysakh ukrayins'kykh myttsiv na mizhnarodnykh vystavkakh-konkursakh u Bresti [Reflection of the author's style in bookplates of Ukrainian artists at international exhibitions-competitions in Brest]. *Kul'tura i suchasnist'*. № 1. S. 260-267 [in Ukrainian].
- [2] Kamenets'ka Yu. (2019). Mystetstvo portreta v suchasnomu ukrayins'komu ekslibrysi [The art of portraiture in a modern Ukrainian bookplate]. *Visnyk LAM*. Vyp. 42. S. 88-93 [in Ukrainian].
- [3] Kamenets'ka Yu (2021). *Ukrayins'kyy ekslibrys kintsya 1980-kh – 2010-kh: tradytsiyi, transformatsiya, novitni zdobutky* [Ukrainian ex-libris of the late 1980s – 2010s: traditions, transformation, latest achievements]. Dys. na zdobuttya nauk. st. d-ra filoz. – Thesis Degree. Kyiv, 261 s. [in Ukrainian].
- [4] Mykhal'chuk V. (2021) Kyivs'ki vystavky pochatku 1990-kh rokiv yak pochatok vidrodzhennya ukrayins'koho knyzhkovoho znaku [Kyiv exhibitions of the early 1990s as the beginning of the revival of the Ukrainian book plate]. *Suchasni vyklyky i aktual'ni problemy nauky, osvity ta vyrobnytstva: mizhhaluzevi dysputy: materialy XVIII mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. – Modern challenges and actual problems of science, education and production: interdisciplinary debates: materials of XVIII international science and practice internet conference*, Kyiv, 1 lipnya 2021 r. S. 17-23 [in Ukrainian].
- [5] Nesterenko P. (2010). *Istoriya ukrayins'koho ekslibrysa* [History of the Ukrainian ex-libris]. Kyiv: Tempora, 328 s. [in Ukrainian].
- [6] Nesterenko P. (2002). *Ukrayins'kyy ekslibrys XVI-XX stolit'*. Kontseptual'ni zasady rozvytku ta periodyzatsiya [Ukrainian ex-libris of the XVI-XX centuries. Conceptual principles of development and periodization]. *Materialy do ukrayins'koho mystetstvoznavstva – Materials for Ukrainian art history*. Vyp.1. S.163-169 [in Ukrainian].
- [7] Nesterenko P. (2021). *Obrazy yevropeys'koyi khudozhn'oyi literatury v dzerkali ekslibrysu* [Images of European fiction in the mirror of bookplate]. *Art-platzforma – Art-platzforme*. №2(4). S. 107-130 [in Ukrainian].
- [8] Nesterenko P. (2003). *Hrafichni tekhniky v ekslibrysakh XX st.* Graphic techniques in bookplates of the 19th century. *Mystetstvoznavstvo Ukrayiny – Art history of Ukraine*. Vyp. 3. S. 348-355 [in Ukrainian].

української друкованої графіки в контексті світового арт-простору. *Народознавчі зошити*. 2021. № 5(161). С. 1234–1246.

[13] Романенкова Ю. Сучасний український екслібрис у вітчизняній гуманітаристиці: до питання стану дослідженості феномену. *ART-платФОРМА*. 2022. Вип. 2(6). С. 130–149.

[14] Романенкова Ю., Палійчук А. Клоун. Блазень. Мудрець: тема свободи та мотив гри у друкованій графіці Аркадія та Геннадія Пугачевських. *Moderní aspekty vědy: XXVIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie*. Mezinárodní Ekonomický Institut, Česká republika. 2023. С. 209–224.

[15] Сафонова Т. Інформативність екслібрису: естетичні аспекти. Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2011. № 1. С. 79–84.

[16] Сафонова Т. Музичні інструменти в мистецтві екслібриса. *Пам'ятки України*. 2012. № 9. С. 18–25.

[17] Тупік В. Роль українських екслібрисів у формуванні конкурентноспроможності українського графічного мистецтва на міжнародній арені. *Молодий вчений*. 2017. № 5(45). С. 80–83.

[18] Romanenkova J., Bratus I., Kuzmenko H. Ukrainian Ex Libris at the End of the 20th Century and the Beginning of the 21st Century as an Instrument of the Intercultural Dialogue. *Agathos*. 2021. № 1. P. 125–136.

[19] Romanenkova J., Paliychuk A., Mykhalchuk V. Kiev ex-libris school as a xylography traditions keeper in printmaking of modern Ukraine. *Journal of Graphic Engineering and Design*. 2021. V. 12(3). P. 39–45.

[20] Romanenkova J. Graphic image of philosophy and mythology. *Encyclopaedia Bio-Bibliographical of the Art of the Contemporary Ex-Libris*. 1999. V. 24. P. 101–112.

[9] Nesterenko P. (2012). Ukrayins'kyy ekslibrys XXI stolittya [Ukrainian ex-libris of the 21st century]. *Pam'yatky Ukrayiny – Sights of Ukraine*. № 9. S. 40–62 [in Ukrainian].

[10] Relihiy bahato – Boh odyh [There are many religions - God is one]. *Kataloh Mizhnarodnoyi vystavky ekslibrysa – Catalog of the International Exlibris Exhibition*. Kyiv: Vydavnychyy Dim "Soborna Ukrayina", 1994. 144 s. [in Ukrainian].

[11] Romanenkova Yu. (2015). Italiys'kyy Pantahryuel' knyzhkovoho znaku [Italian Pantagruel of book plate]. *Mystetstvoznavstvo Ukrayiny – Art Criticism of Ukraine*. № 4. S. 321–325 [in Ukrainian].

[12] Romanenkova Yu. (2021). Tvorchyy dorobok Arkadiya Puhachevs'koho yak imidzheformuyuchy faktor suchasnoyi ukrayins'koyi drukovanoyi hrafiiky v konteksti svitovoho art-prostoru [Creative work of Arkady Pugachevsky as an image-forming factor of modern Ukrainian printed graphics in the context of the world art space]. *Narodoznavchi zoshyty – Ethnological notebooks*. № 5 (161). S. 1234–1246 [in Ukrainian].

[13] Romanenkova Yu. (2022). Suchasnyy ukrayins'kyy ekslibrys u vitchyznyaniy humanitarystytsi: do pytannya stanu doslidzhenosti fenomenu [Contemporary Ukrainian ex-libris in domestic humanitarianism: to the question of the state of research of the phenomenon]. *ART-platFORMA – ART-platorme*. Vyp. 2(6). S. 130–149 [in Ukrainian].

[14] Romanenkova Yu., Paliychuk A. (2023.). Kloun. Blazen'. Mudrets': tema svobody ta motyv hry u drukovaniy hrafiitsi Arkadiya ta Hennadiya Puhachevs'kykh [Clown. Buffoon. The sage: the theme of freedom and the motif of play in the printed graphics of Arkady and Gennady Pugachevsky]. *Moderní aspekty vědy: XXVIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie*. Mezinárodní Ekonomický Institut, Česká republika. .S 209–224 [in Ukrainian].

[15] Safonova T. (2011). Informatyvniest' ekslibrysu: estetychni aspekty [Informativeness of bookplate: aesthetic aspects]. *Visnyk Derzhavnoyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv – Bulletin of the State Academy of Managers of Culture and Arts*. № 1. S. 79–84 [in Ukrainian].

[16] Safonova T. (2012). Muzychni instrumenty v mystetstvi ekslibrysa [Musical instruments in the art of ex-libris]. *Pam'yatky Ukrayiny – Sights of Ukraine*. № 9. S. 18–25 [in Ukrainian].

[17] Tupik V. (2017). Rol' ukrayins'kykh ekslibrystiv u formuvanni konkurentnospromozhnosti ukrayins'koho hrafiichnoho mystetstva na mizhnarodniy areni [The role of Ukrainian ex-librists in shaping the competitiveness of Ukrainian graphic art in the international arena]. *Molodyy vchenyy – Young Scientist*. № 5 (45). S. 80–83 [in Ukrainian].

[18] Romanenkova J., Bratus I., Kuzmenko H. (2021). Ukrainian Ex Libris at the End of the 20th Century and the Beginning of the 21st Century as an Instrument of the Intercultural Dialogue. *Agathos*. № 1. P. 125–136 [in English].

[19] Romanenkova J., Paliychuk A., Mykhalchuk V. (2021). Kiev ex-libris school as a xylography traditions keeper in printmaking of modern Ukraine. *Journal of Graphic Engineering and Design*. V. 12 (3). P. 39–45 [in English].

[20] Romanenkova J. Graphic image of philosophy and mythology. *Encyclopaedia Bio-Bibliographical of the Art of the Contemporary Ex-Libris*. 1999. V. 24. P. 101–112.

ABSTRACT

Romanenkova Yu., Yefimov Yu. , Syniavska N. The semantics of the butterfly in the printmaking by Arkady and Gennady Pugachevsky.

The article is dedicated to the work of representatives of the Kyiv school of printmaking, Arkady and Gennady Pugachevsky, who are known both for their easel graphics in the technique of plastic engraving, and bookplates, both in color and in black and white.

Purpose of scientific development is to update the little-studied and insufficiently popularized work of Kyiv xylography masters. This goal can be achieved primarily thanks to the analysis of the symbolism of their engraving using the example of the semantics of the image of a butterfly, which is one of the most used symbols of the graphic work of artists.

Methodology. The analysis of the material was carried out thanks to the involvement of a toolkit of complex, comparative, chronological, iconographic methods, which made it possible to comprehensively consider the work of representatives of the two generations, compare the features of their artistic language, the principles of image creation, and highlight the complex stylistic features of each. This made it possible to analyze the meaning of the symbolism of the graphics of A. and H. Pugachevsky using the example of the semantics of the butterfly in their work.

Results. The work of Arkady and Gennady Pugachevsky, representatives of the Kyiv xylography school, is fruitful material for creating an imagination about the principles of modern graphic design, analyzing their attraction to the symbolism of artistic language. A comparative analysis of the complex of stylistic features of individual creative manners of representatives of different generations was made using the example of engraving by A. and G. Pugachevsky. The main material for the art analysis is the corpus of plastic engravings, the compositions of which contain the image of butterflies as one of the most used graphic symbols of these two Kyiv artists. The butterfly is positioned as a symbol, the semantics of which is considered, an indicator of the technological skill of the authors, a successful tool for demonstrating the professional level of a master of printmaking who are experts in multi-colored xylography.

Scientific novelty. The article is one of the few investigations devoted to the work of Kyiv masters of xylography, who are known primarily for multi-colored plastic engraving. The semantics of the butterfly in the corpus of their engravings as a separate field of art historical analysis became an object of scientific interest for the first time.

Practical relevance of intelligence. Multi-color engravings, printed from five or more plates, were analyzed, the complexity of the printmaking process when combining colors was emphasized, a number of were analyzed for the first time, which can serve as a basis for further scientific and educational and methodological explorations devoted to the technological aspect of printmaking.

Key words: printmaking, engraving, xylography, butterfly, Arkady and Gennady Pugachevsky, Kyiv school, bookplate, graphic arts of small forms, contrast, symbol, palette.

AUTHOR'S NOTE:

Romanenkova Yuliia, Doctor of Arts, Professor, Head of the Chair of Design, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine, e-mail: 20romanenkova20@gmail.com, orcid: 0000-0001-6741-7829

Yefimov Yuriy, Senior Lecturer, Chair of Design, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine, e-mail: y.yefimov@kubg.edu.ua, orcid: 0009-0007-9505-6638

Syniavska Nataliya, Senior Lecturer, Chair of Design, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine, e-mail: n.syniavska@kubg.edu.ua, orcid: 0009-0007-2214-3562

Стаття подана до редакції 27.04.2023 р.